

La Guillema, la Margarida i el poble medieval de Santa Creu de Rodes

Ens parla Guillema Bonamiga...

T'he buscat per tot arreu, Margarida...

He recorregut tot el poble buscant-te, perquè necessitava parlar amb tu.

No t'he trobat a casa, ni tampoc pels carrers.

Hi havia molt moviment al poble, avui.

Sempre hi ha molt moviment als carrers de Santa Creu:

gent que va a treballar, gent que va a comprar, capellans, viatjants...

Però avui hi havia més moviment que mai!

Demà passat, el dia 3 de maig, és el dia de la Santa Creu,

i cau en divendres. Això vol dir que aquest any, 1420, serà un any sant.

Sempre que el dia 3 de maig cau en divendres, l'any es considera sant.

Per això hi ha tanta gent al poble de Santa Creu!

No paren d'arribar pelegrines i pelegrins, i es quedaran al poble uns dies.

Jo et buscava entre tota aquella gentada. I pensava:

“Tant de bo que marxin ja cap al monestir de Sant Pere de Rodes

a demanar perdó pels seus pecats, com fan cada any!”
Que Déu em perdoni.
Però és que amb tant enrenou era impossible trobar-te.

Ahir vaig venir a la casa que tinc al barri de sa Petja,
perquè és al costat de la teva.
Jo visc a la casa que tinc a la plaça del poble,
però hi havia tant xivarri que no s’hi podia estar.
Així que he decidit venir a passar uns dies aquí.
Aquí estic més tranquil·la. I, a més, soc més a prop teu.

Avui, de bon matí, he obert totes les finestres de bat a bat.
Volia que entrés la flaire del bon temps,
però sobretot volia veure’t.
Com que no he sentit cap soroll a casa teva, he sortit a trobar-te,
però no hi eres.

T’he buscat a casa de les veïnes, però la Dolça i la Ramona
no sabien res de tu.
He pensat que potser havies anat a passejar pels horts, però no hi eres.
Després he pensat que potser havies anat a buscar-me a casa meva
i t’he cercat per tota la plaça,
però ni a casa del sastre, ni a casa del teu cunyat, ni al carrer d’Enllà,
ni al portal del nord.
No eres enlloc.

I al final he tornat a la plaça, he entrat a l’església i t’he vist.
Sola, en un racó, plorant, de genolls.

...En clau econòmica

El notari del poble m'està buscant.
Jo crec que em demanarà que em casi amb ell.
És més jove que jo, com tu.
Però només li interessen les meves propietats:
dues cases a la vila, els horts, les vinyes i les terres
que tinc als afores del poble.
El meu avi, Joan Bonamic,
venia d'una família de comerciants de Montpeller,
i va acumular moltes propietats.

Ja sé que tu em diràs que al notari li agrado jo.
Que em vol a mi i no les propietats.
I jo confio molt en tu, Margarida.
Però si tu no tinguessis marit, el notari et buscaria a tu,
perquè tu també tens unes terres molt bones,
sobretot la vinya de la riera de Bohet.
Te la cuida el monjo que s'ocupa del vi, que també fa de vinyataire,
i tu li pagues la part corresponent de la collita
i un bon tros de carn de porc per Nadal.

Jo no vull casar-me amb el notari.
Quan es va morir el meu marit, em vaig quedar vídua i sense criatures,
i em vaig entristir molt.
Però ara estic contenta, em sento jove de cos i ànima,
i tinc moltes ganes de viure!

No em falta res, a la vida.
Pago tots els impostos al monestir de Sant Pere:
els impostos dels meus horts, la gallina per Nadal,
els diners que val l'allotjament del monjo infermer,
la novena part de la collita de les vinyes
per al monjo que s'ocupa del vi;
les botes del vi ranci que els agrada tant als monjos...

i sempre em sobren diners per comprar roba bona al sastre del poble,
per fer pa bo al forn comunitari, per comprar eines noves de ferro al ferrer...

Però jo tenia un buit a dins.
I no me'n vaig adonar fins que tu el vas omplir.

No puc suportar el teu marit, en Berenguer Magalí.
Cada vegada que el veig, se'm regira l'estómac.

Jo sé que fa bé la seva feina de forner, com els seus avantpassats.
No l'he vist treballar al forn del monestir,
però sí que l'he vist preparant la massa del pa a casa vostra.
Sé que sap coure el pa al punt just.
Però quan vaig a recollir el pa, no el puc mirar.

No et puc estimar, Margarida,
perquè se m'enduria el dimoni.

...En clau de poder

Aquesta nit he somiat amb les forques del monestir
i he passat molta por.

Les forques són unes estructures de fusta de les quals hi ha suspeses les cordes
d'on pengen pel coll la gent que ha estat condemnada a mort,
per escanyar-la.

Les vaig veure un cop de petita, les forques.

Hi van penjar una dona i van obligar tota la gent del poble
a anar a veure com moria.

No sé què havia fet, aquella dona,
potser havia robat un rusc de mel, o una gallina.

Però durant molt temps, a les nits,
somiava en aquell cap penjat a la corda,
amb els cabells embullats i la cara amb un gest de dolor
i el color de la mort.

Al malson, el monjo que s'ocupa del vi decidia
que m'havien de penjar a mi també.

Em portaven al monestir de Sant Pere,
però allà ens trobàvem amb els guàrdies del castell de Verdera,
que em volien portar al seu castell per penjar-me
a les forques del comte d'Empúries.

L'abat de Sant Pere de Rodes i el comte d'Empúries
sempre es barallen pel castell de Verdera,
i al somni es barallaven perquè tots dos volien penjar-me a mi.

I el monjo que s'ocupa del vi cridava:

—Aquesta dona és veïna del poble de Santa Creu!

Santa Creu està sota el domini del monestir de Sant Pere de Rodes
i jo soc el senyor de les seves terres! Ha de morir a les nostres forques!

Uns em tibaven cap a aquí i els altres cap a allà,
i jo tenia molta por.

Al final, em portaven a la presó i em penjaven.

No sé si era la presó que els monjos de Sant Pere tenen a Llançà
o la del castell de Verdera.

Tampoc no sé si em penjaven amb una forca del comte d'Empúries
o la de l'abat de Sant Pere.

El cas és que aquella nit, durant el somni, jo em convertia
en la dona que havia vist penjada quan era petita,
i la cara deformada pel patiment i amb els ulls molt oberts
era la meva cara.

No et puc estimar, Margarida,
perquè se m'enduria el dimoni.

...En clau de gènere

Avui he parlat amb la Francesca, la mare del Ponç Bofill.
Ja saps que la seva filla Graïda es casa.
A partir d'ara li diran Graïda Colla,
perquè es casa amb un tal Antoni Coll, de la Selva de Mar.

Per poder casar la filla, la família ha de pagar un dot molt car.
El dot són els diners que les famílies de les núvies donen als nuvis
quan es casen.
Sempre es fa així, és una tradició molt antiga.
La Francina m'ha dit que per poder pagar el dot de la Graïda
ha demanat un préstec a un veí del poble, però no m'ha dit a qui.

Sort que a tu i a mi no ens passen aquestes coses!
Nosaltres som unes privilegiades.
Al nostre poble hi viuen unes cent persones, i moltes són dones,
però molt poques tenen tanta sort com nosaltres.
Tenim terres, no tenim filles que s'hagin de casar
i, a més, no tenim cap home que ens mani:
no estem sotmeses a un senyor, ni a l'abat, ni a cap monjo.

Però hi ha persones que pateixen molt,
perquè els senyors i els religiosos n'abusen molt.
Si continuen així, hi haurà una revolta!

El meu marit es deia Perer, de cognom.
Però a mi no m'agrada que em diguin Perera.
A mi m'agrada que em diguin Guillema Bonamiga,
perquè el cognom del meu pare era "Bonamic",
i així es nota d'on vinc.
Quan dic el teu nom, Margarida Pradella,
el teu cognom també em recorda qui era la teva família.

Avui fa un sol radiant. Si vols, podem fer la bugada juntes
i anar plegades a estendre la roba als prats de baix.
Jo he de rentar llençols i alguns mantells.

Després et puc ajudar a preparar el peix en escabetx.
Podem collir algunes pastanagues de l'hort
i anar a buscar una mica de farigola;
el safrà, el vinagre i el pebre els porto jo.

No et puc estimar, Margarida,
perquè se m'enduria el dimoni.

...En clau de vida quotidiana

M'agrada estar-me uns dies al barri de sa Petja, passat el portal del sud, perquè així soc molt a prop de casa teva.

Però també m'agrada viure a la casa que tinc a la plaça del poble, perquè allà sempre hi ha tanta vida!

La gent que surt de l'església, després de missa, sempre s'atura una mica a xerrar:

s'expliquen el que els ha passat, es queixen de les desgràcies, i algunes persones s'hi queden per passar una estona divertida.

De vegades, quan encara no s'ha acabat la missa,

ja s'hi aplega gent per jugar als daus,

i algun monjo se les/la mira envejós,

perquè els monjos tenen prohibit jugar.

I jo penso que segur que trobarà algun moment per jugar, també.

Te'n recordes, Margarida, d'aquell monjo

que fins i tot els fabricava ell, els daus?

M'agrada mirar la gent dels masos del voltant quan travessen la plaça

i pregunten pel pellisser, que treballa la pell;

pel terrissaire, que fa ceràmica;

pel ferrer, que fa eines de ferro; pel notari, per la teixidora o pel sastre...

De vegades són els monjos del monestir, els qui pregunten.

M'agrada veure la gent forastera que passa per Santa Creu

encara que no sigui una data important.

Moltes d'aquestes persones baixen a visitar el monestir.

Les sento preguntar per la botiga on poden comprar vi

o per la fonda on poden menjar alguna cosa.

De vegades, fins i tot, he tret el cap per la finestra

i els he indicat cap a on havien d'anar.

M'agradaria viure amb tu a la casa de la plaça.

Però potser és millor que marxem d'aquí, totes dues, lluny d'aquest bullici.

M'has dit que el teu marit marxa demà a Castelló d'Empúries
per acompanyar el monjo cambrer
a passar comptes amb alguns artesans,
i que estarà fora durant dos dies.

Si fa bon temps, vols que tornem a la Font de Bac?
Hi vam estar tan bé, l'altra vegada, estirades a la gespa,
a la vora del riu!

No et puc estimar, Margarida,
perquè se m'enduria el dimoni.

...En clau de pensament i creences

Arriben pelegrines i pelegrins que van al monestir a celebrar l'any sant i a demanar perdó pels seus pecats.

Aquí, al poble, tothom qui té un llit o una taula lliure, com tu i jo, l'haurem d'oferir a la gent de fora, perquè hi ha molta gent que necessita un lloc on menjar i dormir. Jo també baixaré a Sant Pere de Rodes per assistir a la celebració.

La gent del poble ja fa dies que preparen les paradetes on vendran pa, vi, formatge, mel i altres aliments; o improvisen barraques que serviran de taverna.

Tothom està content perquè els perdonaran els pecats, però també perquè podran guanyar molts diners gràcies a la gent que ve de fora.

A la plaça he sentit gent del poble que protestava perquè el comte d'Empúries ha prohibit posar paradetes al camí del castell de Pau.

I no s'atreveixen a desobeir, perquè saben que el comte els castigaria amb uns quants assots o amb una multa.

Aquests dies, la gent del poble està més ocupada amb tots aquests preparatius que no pas amb les misses de l'església de Santa Creu. Els mossens fan les misses de sempre, però hi va molt poca gent del poble.

Per això l'altre dia el mossèn es va enfadar, ens va renyar i ens va amenaçar dient que quan morim no anirem al cel, sinó al purgatori, que és el lloc on la gent que té molts pecats ha de pagar el càstig de Déu.

El sagristà, que és l'ajudant del mossèn, em fa molta por.
Sempre em mira malament, com si volgués enviar-me directa a l'infern.
Avui l'he vist a la plaça, parlant amb el teu marit.
Els he vist des de la finestra. No sé de què parlaven.
I m'he posat nerviosa.

Però aleshores he mirat el teu marit i he recordat el que em vas dir:
que no t'agrada la seva olor de farina i de llevat,
que t'agrada molt més l'olor de la molsa de la Font de Bac.

I he pensat que no et puc estimar, Margarida.
Però vull estimar-te.
És el que més desitjo en aquest món.
I tant me fa si se m'emporta el dimoni.

Imma Cortina

Xarxa de Museus
d'Història i Monuments
de Catalunya

**Generalitat
de Catalunya**